

DOI: 10.15330/ukrst.19.247-259

УДК 630.187

РІЗЬБЯР МИКОЛА ГРЕПИНЯК І НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ГУЦУЛЬЩИНИ

Михайло ГНАТЮК

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти

педагогічного факультету

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, Україна)

E-mail: mykhailo.hnatiuk@pu.if.ua

ORCID ID: 0000-0002-1468-6344

Стаття висвітлює творчий шлях відомого майстра і художника Миколи Івановича Гrepиняка. Нині він патріарх сухої різьби та інкрустації, найбільш досвідчений різьбяр на дереві і одночасно знавець народних промислів і ремесел на Гуцульщині. Його твори зберігаються в багатьох музеях України, приватних колекціях і за кордоном. Микола Іванович відомий численними публікаціями про творчість своїх земляків митців, успіхам яких щиро радіє. Член Національних спілок художників і майстрів народного мистецтва, автор нарисів і книг з народного мистецтва. Уродженець села Брустури на Гуцульщині – осередку народних художніх промислів: різьбярства, бондарства, художнього металу (мосяжництва), вишивки, писанкарства, виробів із сиру, з юних років став їх дослідником і популяризатором.

Значне місце в творчості М. Гrepиняка посідають графічні твори, зокрема екслібриси. Це оригінальне мініатюрне мистецтво, а також живопис, як і скульптуру, майстер опановував самотужки, під впливом професійних художників Є. Сагайдачного, В. Гуза, Г. Масика. Особливо ефективними ставали поради мистецтвознавців Ірини Матасяк, О. Соломченка, фотографа Я. Дацюка та інших.

Значний доробок М. Гrepиняка в оформленні місцевих храмів: виготовляв свічники, tetраподи, хрести на престольні, ручні і процесійні, патериці, скарбнички, рамки оздоблені сухою різьбою та інкрустацією.

Окремо відзначимо педагогічну діяльність майстра. Чимало його учнів обрали творчі професії, стали художниками, різьбярками, вчителями і загалом успішними людьми.

Ключові слова: різьба на дереві, народні художні промисли, традиції, виставки, вироби, Гуцульщина, декоративно-прикладне мистецтво, край, майстри..

Постановка проблеми. Гуцульський край здавна привертає увагу численних туристів мальовничою природою й своєрідністю народного мистецтва та архітектури. Традиційні художні промисли місцевих жителів відзначаються особливими формами, оздобленням й колоритом і для багатьох стали предметом зайнятості й джерелом заробітку. Одні проявили себе новаторськими рішеннями в ремеслах, інші здобувши професійну освіту стали художниками, дизайнерами, архітекторами. Але є серед них і ті, що займають особливе, почесне місце, як наприклад Микола Іванович Гrepиняк з Верхнього Березова, що на Косівщині, якому 19 березня випов-

нилося 86 років. Член Національних спілок майстрів народного мистецтва і художників, ще недавно виготовляв високохудожні вироби з дерева, навчав власних дітей та учнів у школі і більше як пів століття висвітлював творчість своїх колег. Серед численної кількості нарисів привертають увагу дослідження творчості бондаря Івана Грималюка, різьбярів: Миколи Кіщука з Річки, подружжя Катерини і Василя Гасюків, родини Миклащуків, Петра Ткачука, Олекси Ванджурака, Миколи Габорака, прославлених мосяжників Дручківих, Дутчаків, Шмадюків, кераміка Василя Аронця, графіка Івана Пантелюка з Косова, художника Володимира Масика з Києва та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу. Оцінку його багаторічним надбанням, правдиво і влучно дав свого часу визначний громадський і культурний діяч Косівщини, педагог Ігор Пелипейко. Рецензуючи нариси він

М. Грепін'як у власній майстерні. 1972.

зауважив, що Микола Іванович зосереджує основну увагу на мало-відомих фактах з життя та творчої індивідуальності наших горян і підкреслює їх унікальність масову обдарованість, а не лишень витворений вченими-мистецтвознавцями невеликий «іконостас» майстрів, радіє їхнім успіхам і відчуває щирю симпатію [2, 7].

Доктор мистецтвознавства Михайло Селівачов зараховує Миколу Грепін'яка до нового типу майстрів, які водночас є й активними дослідниками. Прагнення до новачії, експерименту виявилось у його зверненні до круглої скульптури, дрібної пластики на літературні сюжети, до інкрустованих портретів, а в 1960-ті рр. – до розробки оригінальної біжутерії – брошок, браслетів, намиста, нагрудних знаків [9, 107].

Його життєвий і творчий шлях висвітлювали: М. Аронець, В. Бабій, М. Бабій, В. Барвінок, О. Бондаренко, В. Білий, В. Венделовський, М. Гнатюк, А. Григорук, Я. Дацюк, Р. Зорич, О. Кратюк, І. Матасяк, І. Мисюк, О. Оленич, М. Петренко, Г. Поліщук, О. Соломченко, В. Стефюк, О. Хованець, Р. Чубатий, М. Яновський та інші. О. Соломченко опублікував одну із кращих статей «Життя прожито не марно» [13], де помістив його портрет і фотографію тарілки «Шевченко над Дніпром».

Здобутки М. Грепін'яка неодноразово висвітлювалися на сторінках

зауважив, що Микола Іванович зосереджує основну увагу на мало-відомих фактах з життя та творчої індивідуальності наших горян і підкреслює їх унікальність масову обдарованість, а не лишень витворений вченими-мистецтвознавцями невеликий «іконостас» майстрів, радіє їхнім успіхам і відчуває щирю симпатію [2, 7].

Доктор мистецтвознавства Михайло Селівачов зараховує Миколу Грепін'яка до нового типу

майстрів, які водночас є й активними дослідниками. Прагнення до новачії, експерименту виявилось у його зверненні до круглої скульптури, дрібної пластики на літературні сюжети, до інкрустованих портретів, а в 1960-ті рр. – до розробки оригінальної біжутерії – брошок, браслетів, намиста, нагрудних знаків [9, 107].

М. Грепін'як. Тарілка Пастух. Точіння, суха різьба, інкрустація. 70-ті XX ст.

часопису березівських теренів «Голос краю», який редагував вчитель і краєзнавець, нажалі нині покійний Василь Ігнатюк. Микола Іванович ділився з ним творчими задумами, висвітлював актуальні проблеми розвитку промислів в регіоні. Окремий номер часопису присвячений 70-ти річчю майстра, де вміщена розширена автобіографія і світлини творчих робіт [1].

Микола Грепінняк народився в селі Брустури – одному із традиційних центрів народного мистецтва Гуцульщини, краю самобутньої художньої культури: різьбярства, вишивки, писанкарства, виробів зі шкіри, сиру. Батько, як і більшість родин в цьому регіоні, займався столярством і різьбярством, мати переважно вишивкою та писанкарством. А діти, яких

М. Грепінняк. Таріль «Мила розмова». Точіння, інкрустація. 1965.

було четверо, змалку привчалися до художніх ремесел: писали писанки, різьбили тарелі, шкатулки, допомагали в господарстві. Визначальне значення для майбутнього художника мала природа гуцульського краю, збережені самобутні традиції, звичаї та обряди, які й нині є об'єктом вивчення дослідників.

Навчатися у Брустурській школі, водночас і майструвати М. Грепінняк почав ще з 1941 року, а в повоєнні роки закінчив вісім класів вечірньої школи. Тяга до творчих професій, малювання, привела здібного юнака до Художньо-промислового училища в

Косові, але через брак здоров'я і складне матеріальне становище навчання прийшлося залишити і тільки 1968 року заочно здобути середню освіту. Проте життєві випробування не завадили працювати над різьбою, вивчати творчість інших – часто бути їхнім біографом і одночасно зростати самому. На життєвому і творчому шляху М. Грепінняка зустрічалися як досвідчені місцеві майстри, які ділилися секретами майстерності, так і визнані художники-педагоги: Є. Сагайдачний, В. Гуз, О. Соломченко та інші, які прихильно ставилися до його захоплення, підігрівали інтерес і навчали основ образотворчої грамоти, що на початках творчої праці є особливо необхідними. Спраглий до знань юнак крок за кроком опановував ази високого мистецтва і зростав у майстерності.

М. Грепінняк. Трійця. Точіння, інкрустація. 1964.

Село Брустури здавна відоме різьбярми і мосяжниками, де віками розвивалися й інші традиційні гуцульські промисли. В кінці XIX – першій половині XX століття тут проживали родини мосяжників: Іван Дручків, Дутчаки, Шмадюки, працювали столярні і різьбярські майстерні. Від І. Дручківа М. Гrepиняк записав цікаві факти з їх життя і творчості Луки Дутчака і його синів, вивчав технологію виготовлення виробів з металу різьбяр Федора Дручківа, котрий організував власну різьбярську майстерню. Наслідуючи О. Соломченка вивчав творчість визначного гуцульського інкрустатора, викладача Вишницької школи різьби на дереві і металевої орнаментики М. Мегединюка з с. Річки. Нині у М. Гrepиняка зберігається ручний хрест, свічник-трійця, тарілка цього визначного майстра. Ці та інші унікальні зразки на початках служили йому своєрідним посібником самостійного опанування технікою інкрустації.

Значно підтримував його у творчих пошуках і професійному рості місцевий різьбяр Петро Ткачук, який радив звернутися до художника і колекціонера Євгена Сагайдачного в Косові. В подальшому відвідини квартири митця стали приносити взаємну користь: Микола Іванович захопився малюнком і скульптурою, а той у свою чергу мав змогу вивчати народне мистецтво безпосередньо з першоджерел і формувати колекцію, яка і сьогодні зберігається в місцевому музеї. У його квартирі М. Гrepиняк не одноразово був свідком розмов про мистецтво, збереження культурної спадщини гуцулів, зустрічався з різьбярем Юрієм Корпанюком з Яворова, якого знімкував тощо. За порадами Є. Сагайдачного М. Гrepиняк опановував акварельний та олійний живопис, графіку, скульптуру малих форм та інше.

М. Гrepиняк. Шкатулка до ювілею М. Черемшини. Суха різьба, 1974

Тривалий час М. Гrepиняк підтримував творчі контакти із науковими працівниками Коломийського музею народного мистецтва, зокрема Іриною Матасяк та художником Мар'яном Гловою. Там 1956 р. вперше взяв участь у виставці присвяченій 100-річчю від дня народження Івана Франка, на яку представив інкрустовану тарілку «Великий Каменярь».

Працюючи надомником (1959–1975) часто відвідує Косів і живе мистецьким життям краю. Чимало майстрів з сіл також тяжіли до райцентру, підтримували зв'язки з викладачами училища, де працювали: В. Гуз, Т. Дзюбей, І. Павлик, В. Кішук, М. Варення, В. Гавриш та інші. У місті працювали ряд підприємств і творчих організацій: художньо-виробниче об'єднання «Гуцульщина», майстерні від Художнього фонду, де об'єдналися майстри з цілого регіону і випускники різьбярської школи В. Девдюка, пізніше училища (М. Тимків, В. Кабин, М. Федірко та інші). За пропозицією організатора майстерні Володимира Гуза М. Гrepиняка не

Гуцульські митці – В. Ігнатюк, О. Ванджурак, М. Грепінняк, В. Тонюк, Ю. Миклашук, П. Ткачук, Л. Вардзарук. 1969.

тільки оформили на роботу, але й прийняли до Спілки художників. Відтоді він постійний учасник районних, обласних, республіканських і міжнародних виставок. У його творчому доробку численні орнаментальні, суто декоративні сюжетно-тематичні твори з дерева: тарелі, рахви, шкатулки, скрині, обкладинки до альбомів, чимало виробів побутово-вжиткового призначення. Наділений відчуттям композиції, вмінням стилізувати та іншими творчими навиками М. Грепінняк успішно справлявся зі своїми завданнями. Він створив галерею портретів українських письменників-класиків: Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Черемшини, В. Стефаника, Ю. Федьковича, що зберігаються в музеях Косова, Коломиї, Івано-Франківська, Львова, Києва, Канева, а також наших сучасників: поетеси Л. Костенко, історика М. Кугутяка та багатьох інших. Його твори є в музеях Росії, Румунії, Болгарії, Чехословаччини, США і Канади. Каталоги виставок підготували в Івано-Франківську Р. Дреботюк, а в Коломиї К. Каркадим (1984). Як пригадує мистецтвознавець Мирослав Аронець, Микола Іванович не тільки сам виконував замовлення, але й давав роботу і ділився з ним заробітком, коли той навчався ще в Косівському училищі. Але не тільки декоративно-прикладне мистецтво стало сферою його творчої діяльності. З 1971 року майстер працює в техніці екслібриса, гравюри на дереві та лінолеумі, експонує свої твори на кількох десятках виставок в Україні, Росії, Прибалтиці, Білорусії, Чехословаччині, Польщі, дарує добірку екслібрисів із серії «Шевченкіана» для музею Тараса Шевченка у м. Палермо (Канада). У цьому є значна заслуга його

Таріль з портретом професора М. Кугутяка. Точіння, суха різьба, інкрустація. 2012.

приятеля і натхненника – Володимира Масика, відомого українського художника-графіка з Києва. Завдяки йому Микола Грепиняк опанував основи графічного мистецтва, зокрема екслібрису. Інтер'єр його хати у Верхньому Березові нагадує музей графіки В. Масика.

Учасники презентації бондарних виробів на ювілейній виставці бондара Івана Грималюка. Сидять (зліва направо) Микола Тимків, дружина Івана Грималюка, ювіляр, Ольга Кратюк, Василь Кабин. Другий ряд (стоять) Микола Грепиняк, Олександр Хованець, Любомир Кречковський, Михайлина Сабадаш, Катерина Каркадим, Галина П'ятничук, Василь Боринський, невідома, Володимир Гуз, Володимир Миколайський, Петро Сахро, Олекса Ванджурак. Коломия. 1984.

Окремо варта відзначити педагогічну працю М. І. Грепиняка. Ще з 1975 року майстер вів уроки трудового навчання і гурток різьби на дереві в Брустурській школі. З переїздом 1989 року до Верхнього Березова почався новий період його життя і творчості. Микола Іванович організовує

М. Грепиняк. Гуцул і гуцулка. Дрібна пластика. 60-ті ХХ ст.

гурток різьби на дереві у Середньоберезівській ЗОШ I–II ступенів, згодом продовжив навчати дітей у власній майстерні. Про його успіхи повідомляв фотокореспондент Ярослав Дацюк «Дядечко Микола з Брустур» та в газеті «Освіта» (1990) [4]. Щороку до його власної майстерні приходили вчитися різьби декілька учнів. Це Василь Дручків, Василь Майданюк, брати Василь та Іван Хім'яки, Іван Дутчак, Петро Коропецький та багато інших. І дарма, що не всі стали майстрами та вчителями, але найголовніше, що вони здобули вміння і радість від творчої праці потрібні в багатьох професіях. Серед учнів, котрі навчалися у М. Грепиняка і продовжують справу майстра: Василь Климюк,

Михайло Васкул – члени НСХ; Любов Урбанович, Микола Мединський, Іван Скільський, Славко Токарчук, Юрко Перцович, Іван Генік, Василь Пукас, Михайло Скільський закінчили Косівський інститут прикладного мистецтва. Дорогою батька пішли доньки і внуки – стали вчителями художніх дисциплін.

Чимало старань М. Грепіняк доклав до оздоблення місцевих храмів. Так для церкви Вознесіння Христового у Верхньому Березові виготовив семисвічник, тетрапод, свічники, дві патериці, два процесійні хрести, дві трійці, ручний хрест. Разом з М. Васкулом змайстрували крилос і оформили його накладними елементами з різнокольорових порід дерева. Для церкви Святого Іллі виготовив дві патериці, тетрапод, семисвічник, настільний хрест, рамки для образів з різьбою та інкрустацією.

Незважаючи на зайнятість виготовленням художніх виробів значний доробок М.І. Грепіняка у сфері публіцистики і краєзнавства. Свого часу він закінчив однорічні курси сільських кореспондентів при Косівській районній газеті, тож писати для нього, як і різьбити, стало звичною справою. Особливо звертають увагу на себе численні дослідження гуцульських художніх промислів, які він публікував після піших мандрівок горами і долами рідного краю у пошуках неоціненних скарбів. Першу свою розвідку підготував ще 1958 року і до недавнього висвітлював життя і творчість місцевих умільців. Підготував понад 70 нарисів, які опубліковані в «Літературній газеті», журналах «Жовтень», «Україна», «Народна творчість та етнографія», регіональних часописах і книгах: «Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець XIX – початок XXI ст.). Майстри, школи, музеї» (Івано-Франківськ, 2010) та «Красою гір натхненні» (Косів, 2013) [2–3]. Завдяки нарисам М. Грепіняка творчі надбання багатьох майстрів і художників здобули загальне визнання. Його фотоматеріали і нині використовують у багатьох мистецьких виданнях. За сумлінну працю майстер отримував похвальні листи, почесні грамоти, премії та інші відзнаки. Тож вітаючи М. І. Грепіняка з солідним ювілеєм і значними здобутками у розвитку і популяризації різьбярства та народних промислів в регіоні, звертаємо увагу, що він водночас скромна людина, яка заслуговує належного пошанування і найвищих нагород.

М. Грепіняк. Плакетка Танок. Інкрустація, 2009

ЛІТЕРАТУРА

1. Автобіографія Миколи Грепіняка. Голос краю. Часопис березівських теренів. 2003. Ч. 1. 25 червня.
2. Гнатюк М. В., Грепіняк М. І. Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець XIX – початок XXI ст.): Майстри, школи, музеї. Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ імені Василя Стефаника, 2010. 322 с.

3. Гнатюк М. Микола Грепінняк і народне мистецтво Косівщини. *Грепінняк М. І. Красою гір натхненні* / за наук. ред. М. Гнатюка. Косів : Писаний Камінь, 2013. С. 159-172.
4. Дацюк Я. Дядечко Микола з Брустур. *Малюток*. 1974. № 4, (квітень).
5. Кратюк О. Виставка творів народного майстра Миколи Грепінняка. *Радянська Гуцульщина*. Косів, 1965. 16 грудня.
6. Масик В. Майстер з Гуцульщини. *Друг читача*. 1975. № 14. 3 квітня.
7. Матасяк І. Микола Грепінняк – народний майстер. *Україна*. 1958. № 24. грудень.
8. Мисюк І. Різьбяр творить для вічності. *Гірська веселка* : у 2 т. Снятин : Прут-Прінт, 2000. Ч. 1. С. 234–238.
9. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / передмова акад. М. В. Поповича. 2-ге вид. Київ : Ред. вісника «Ант», 2009. ХVІ, 408 с.; іл.
10. Соломченко О. Г., Стефюк В. І. Різьбяр Микола Грепінняк. *НТЕ*. Київ, 1961. Січень-березень.
11. Соломченко О. Чарівник з Брустур. *Україна*. 1963. № 32. 24 листопада.
12. Соломченко О. Г. Народні таланти Прикарпаття. Альбом. Київ : Мистецтво, 1969. С. 14–16.
13. Соломченко О. Життя прожито не марно. *Гуцульський край*. 1998.

REFERENCES

1. Avtobiografiia Mykoly Hrepyniaka. Holos kraiu. Chasopys berezivskykh tereniv. Ch.1. 2003. 25 chervnia. [in Ukrainian]
2. Hnatiuk M. V., Hrepyniak M. I. Narodne mystetstvo Hutsulshchyny i Pokuttia (kinets XIX – pochatok XXI st.) [Folk art of Hutsulshchyna and Pokuttia (the end of the XIX – the beginning of the XXI century)] : Maistry, shkoly, muzei. Ivano-Frankivsk : Vyd-vo PNU imeni Vasylia Stefanyka, 2010. 322 c. [in Ukrainian]
3. Hnatiuk, M. (2013) Mykola Hrepyniak i narodne mystetstvo Kosivshchyny [Mykola Grepinyak and folk art of Kosivshchyna]. *Hrepyniak M. I. Krasoiu hir natkhneni* / za nauk. red. M. Hnatiuka. Kosiv : Pysanyi Kamin. S. 159-172. [in Ukrainian]
4. Datsiuk, Ya. (1974) Diadechko Mykola z Brustur. [Uncle Nicholas from Brustur]. *Maliatko*. № 4, (kviten). [in Ukrainian]
5. Kratiuk, O. (1965) Vystavka tvoriv narodnoho maistra Mykoly Hrepyniaka. [Exhibition of works of folk artist Mykola Grepinyak]. *Radianska Hutsulshchyna*. Kosiv. 16 hrudnia. [in Ukrainian]
6. Masyk, V. (1975). Maister z Hutsulshchyny [Master of Hutsulshchyna] *Druh chytacha*. 1975. № 14. 3 kvitnia. [in Ukrainian]
7. Matasiak, I. (1958) Mykola Hrepyniak – narodnyi maister [Mykola Grepinyak is a folk artist]. *Ukraina*. № 24. Hruden. [in Ukrainian]
8. Mysiuk, I. (2000) Rizbiar tvoryt dlia vichnosti. *Hirska veselka* [Carvers works for eternity]; u 2-kh tom. Sniatyn : Prut-Print. Ch.1. S. 234–238. [in Ukrainian]
9. Selivachov, M. (2009) Leksykon ukrainskoi ornamenti (ikonohrafiia, nominatsiia, stylistyka, typolohiia) [Lexicon of Ukrainian ornamentation (iconography, nomination, stylistics, typology)] / Peredmovna akad. M. V. Popovycha. 2-he vyd. Kyiv : Red. visnyka «Ant». KhVI, 408 s., il. [in Ukrainian]
10. Solomchenko, O., Stefiuk V., Rizbiar Mykola Hrepyniak [Carvers Nikolai Grepinyak]. *NTE*. Kyiv, 1961. Sichen-berezen. [in Ukrainian]
11. Solomchenko, O. (1963) Charivnyk z Brustur [Wizard of Brustur]. *Ukraina*. № 32. 24 lystopada. [in Ukrainian]

12. Solomchenko, O. (1969) Narodni talanty Prykarpattia. [People's talent of Prykarpattia]. Albom. Kyiv : Mystetstvo. S. 14–16. [in Ukrainian]

13. Solomchenko, O. (1998) Zhyttia prozhyto ne marno. [Life is not spent in vain]. *Hutsulskyi krai*. [in Ukrainian]

CARVER MYKOLA HREPYNIAK AND FOLK ART OF HUTSULSHCHYNA

Mihaylo HNATYUK

*candidate of Fine art, Associate professor of the department
of professional methods and technologies of elementary education,
Vasyl Stefanyk Precsrpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk).*

E-mail: mykhailo.hnatiuk@pu.if.ua

ORCID ID: 0000-0002-1468-6344

The article highlights the creative path of the famous master and artist from Kosiv Mykola Ivanovych Grepyniak. His achievements in the field of wood carving are valuable and enlightening. He is the most honored and experienced sculptor of this region nowadays. As the Patriarch of the modern hutsul carving (dry carving and inlays) whose works are exhibited in many museums and private collections in Ukraine and abroad, he is also famous for numerous publications about his fellow artists, whose success he is genuinely happy for. Member of the National Union of artists and masters of folk art, the author of essays and books on folk art was born in a hutsul village Brustury – the centre of folk crafts: carving, wood crafts, art metal, embroidery, pysankacraft, cheese production and since the young age he became their researcher and popularizer.

Graphic work took a significant place in the creative work of M. Grepyniak, such as miniature. The artist mastered this original thumbnail art and painting by himself, as well as sculpture, under the influence of renowned professional artists Yev. Sagaidachnyj, V. Guz, G. Masyk. Particularly effective were qualified pieces of advice of art critics I. Matasiak, O. Solomchenko, the photographer I. Datsiuk, and others.

M. Grepyniak did significant work in the design of local churches: produced candlesticks, dolosse, altar crosses, crosiers, frames with dry carvings and inlaid.

Besides, his pedagogical activity should be mentioned. Many of his students have chosen creative professions, became artists, carvers, teachers, and successful people.

Keywords: *carving, crafts, traditions, exhibitions, products, Hutsulshchyna, decorative-applied arts, parts, masters.*

Статтю подано до редколегії 13.11.2018.

*Статтю рекомендував до друку доктор мистецтвознавства,
професор Віолетта Дутчак.*

Микола Грепінняк. Книжкові знаки (exlibris)

